

הלכות חג הסוכות

והדינים המיוחדים ליו"ט הראשון החל בשבת (תשפ"ז)

מדיני הנחת הסכך, גגון ותריסי הזזה

א. אין לסכך את הסוכה ע"י אשה או קטן ובדיעבד אם סיככוה כשר (ע"י מ"א סי' י"ד סק"ג הטעם דחוששין לדעת ר"ת דכל מי שאינו מצווה בהמצוה פסול לעשותה, וכ"כ המ"א סי' תרמ"ט סק"ח לענין אגד לולב, ע"י בכורי יעקב תרל"ה, ושו"ת שבט הלוי ח"א סי' קס"ו ב').

ב. קודם שבה לסכך את הסוכה צריך לפתוח את גג ההזזה ואח"כ לסכך, ואם סיכך תחת גג סגור צריך אחר פתיחת הגג להגביה הסכך מעט (מ"א סי' תרכ"ו סק"ז בשם הב"ח ומ"ב סק"י"ח שלא כרמ"א שם שהכשירו), ומ"מ אם שכח להגביה את הסכך עד כניסת החג יש לסמוך על המתירים ללא נענוע (כה"ח סק"י), ולאחר שסיכך מותר לסגור הגג ולחזור ולפתחו ואין צריך להגביה הסכך מחדש (רמ"א שם ס"ג ומ"ב שם סק"י"ט דכיון שנעשה הסוכה בהכשר אין בזה פסול תעשה ולא מן העשוי).

ג. אין להניח הסכך קודם שיעמיד הדפנות (רמ"א סי' תרל"ה ס"א), ואם הניח הסכך קודם הדפנות דעת הרבה אחרונים שפסול בדיעבד, ועליו לחזור ולנענע את הסכך (מ"ב שם סק"י), ולכן סוכה במרפסת שמחיצותיה עשויות מתריסי הזזה יניח את הסכך כאשר הדפנות סגורות, ואח"כ מותר לפותחם ולסגורם גם בשבת ויו"ט (שו"ת שבט הלוי ח"ח סי' קמ"ו מבית לוי מועדי השנה פ"ז ט').

ד. סכך פסול פוסל באמצע בארבעה טפחים אבל בפחות מארבעה כשרה ומותר לישן תחתיו (שו"ע סי' תרל"ב ס"א), וי"א דאף שבפחות מארבעה טפחים הסוכה כשרה מ"מ אין לישן תחתיו אלא אם אותו מקום הוא פחות משלושה טפחים (מ"ב שם סק"ג), וסכך פסול והפסק אויר בפחות משלושה מצטרף בסוכה קטנה להשלים את הסוכה לשיעור (ע"י שו"ע שם ס"א).

ה. סכך פסול מן הצד אינו פוסל אלא בארבעה אמות אבל פחות מד' אמות כשרה דאמרין 'דופן עקומה' דהיינו שאנו רואים כאילו הכותל נעקם ונחשב הסכך הפסול מגוף הכותל (שו"ע שם), וכל זה כשהדפנות מגיעות לסכך אבל אם אינם מגיעות לסכך לא אומרים בזה גוד אסיק ודופן עקומה (הר"ן), וי"א דאף בזה אומרים דופן עקומה (טור, והמ"ב סי' תרל"ב סק"ד הביא את ב' הדעות ובסי' תרל"ג סק"כ סתם כדעת הר"ן, ובשו"ת רעק"א מהדו"ק (סי' י"ב) כתב בטעם הר"ן שאין אומרים שתי הלכות יחד, ואמנם במ"ב סי' תרל"ג סקמ"ד מבואר דאומרים גוד אסיק ולבוד ואמרין שתי הלכות, והטעם שלא אומרים גוד אסיק ודופן עקומה משום דאם אין דופן אין מה לעקם לדופן עקומה, וכן דעת החזו"א (סי' ע"ז סק"ז) שאומרים שתי הלכות ורק לא אומרים גוד אסיק ודופן עקומה, והיכן דמן הדפנות עד הסכך הוא פחות מג' טפחים לכו"ע יש להקל דאמרין לבוד ודופן עקומה (מ"ב שם, ואמנם הגר"מ זצ"ל הוכיח שדעת החזו"א דאף לבוד ודופן עקומה לא אמרינן).

ו. הפסק אויר פוסל בשלושה טפחים בין באמצע בין מן הצד אבל בפחות משלושה כשר ונחשב כסתום אבל מ"מ אין ישנים תחתיו (שו"ע שם ס"ב), והא דבפחות מג' אין ישנים תחתיו הוא דוקא במקום שהולך האויר על כל אורך הסוכה (או רובה או ב"ט, ע"י חזו"א סי' קמ"ד סק"ה), דאז אין ישנים אפי' במיעוטו (רמ"א שם).

ז. יש הפוסלים אם העמיד וסמך את הסכך על דבר המקבל טומאה, ויש שהכשירו, ולכן לכתחילה יש להזהר שלא להעמיד את הסכך בדבר המקבל טומאה (מ"ב סי' תרכ"ט סק"ב), ולכן אין לקשור את הסכך עם אזיקונים דנחשב כמעמיד הסכך, אבל 'מעמיד דמעמיד' דהיינו אם הסכך עומד על דבר כשר וסמך את המעמיד בדבר אחר המקבל טומאה מותר (מ"ב שם סק"י), וי"א דיש להחמיר ולאסור אפילו מעמיד דמעמיד (חזו"א סי' קמ"ג סק"ב), ולפי"ז כל דבר שאם ינטל לא יעמוד הסכך נחשב כמעמיד דמעמיד, ואף המסמרים המחברים את הקורות לקיר צריכים להיות מדבר שאינו מקבל טומאה.

ח. המקפיד שלא לאכול בסוכה שסוככה ע"י מעמיד דמעמיד כשבא לבקר אצל מי שלא מקפיד בזה חייב המארח להודיעו על כך כדי שלא ישל (דאינו דין בעשיה אלא דאנו חוששין לדעת רבי יהודה הפוסל מעמיד לסוכה, ע"י רמ"א יור"ד סי' קי"ט ס"ז ובש"ך שם סק"כ דאם נוהג באיזה דבר איסור אפילו מכח חומרא שהחמיר על עצמו או מחמת מנהג אבותיו אסור להכשילו בדבר), אבל אם בא לשתות מים או לטעום פחות משיעור שבזה אין חיוב מן הדין לאכול בסוכה אלא ממידת חסידות אינו צריך להודיעו (חשוקי חמד סוכה י"א ע"א).

ט. יש הסוברים דכיון שתוספת אהל ארעי מותרת בשבת אם נפל חלק מהסכך ביו"ט ונשאר אויר ג' טפחים הפוסל את הסוכה מותר ליתן באויר זה שמיכה ובכך מכשיר את הסוכה שסכך פסול אינו פוסל בג' טפחים (ע"י פמ"ג סי' שט"ו בא"א סק"א, ומש"כ שאין להוסיף סכך ביו"ט הוא כשנותנו לכמה ימים והוי בגדר אהל קבע, ע"י בזה בארחות שבת פ"ט אות ל"א).

י. בשבת ויו"ט כשיורדים גשמים ע"ג הסוכה מותר לסגור את גג ההזזה או גג מתרומם המחובר ע"י צירים ולחזור ולפתחו (רמ"א סי' תרכ"ו ס"ג), וכן מותר לפרוש ניילון ע"ג הסכך ולהסירו אח"כ, ובלבד שיהא ע"ג הסכך ממש ללא הפסק טפח ביניהם דאם יש הפסק טפח עושה אוהל בפריסתו (שו"ע סי' שט"ו ס"ב ושו"ע הרב סי' תר"מ ס"י).

מדיני הדפנות

יא. אין לעשות מחיצה העשויה מסורגים ולסמוך על לבוד אלא כשיש בסורגים שתי וערב, וכ"ז בסוכה העשויה מג' מחיצות אבל כשיש ד' מחיצות מהני אפי' שתי או ערב לחוד (מ"א ריש סי' תר"ל, והובא במ"ב שם סק"ז וע"י בביאור הגר"א שם ס"ג דבשתים כהלכתן ושלישית אפי' טפח לא מהני לבוד וצ"ח להמ"א, ודעת מרן החזו"א סי' ע"ה סק"י"ב דסוכת שתי לחוד לא מהני אפי' בסוכה העשויה מד' דפנות), וי"א שבמחיצה של שתי אם מניח קנה אחד מלמעלה הוי מחיצה מעליא (פמ"ג סי' שס"ג והובא בשע"צ סי' ש"ס סק"ב), וי"א שאין להכשיר שתי אפילו בכה"ג (חזו"א סי' ע"ז סק"ד, וכתב שדברי הפמ"ג תמוהים ואין לעשות מהם אפילו סניף להקל, ואמנם בשו"ת שבט הלוי ח"ט סי' קל"ח מיקל כהפמ"ג), ואולם מחיצה של שתי או ערב שהוסיף עליה סדין אפילו שמתנדנד כשר לכו"ע (מ"ב שם וק"ח).

יב. מוזאיקה: מצוי במרפסות שמסביב בולטת מדרגה מעל הרצפה כעין ספסל ומעל המדרגה מבחוץ יש מעקה, האם סוכה זו כשרה? הדבר תלוי אם המדרגה גבוהה עשרה טפחים או המעקה גבוה עשרה טפחים ואין צריך לצרף את המדרגה למעקה הסוכה כשרה, אבל אם המדרגה בגובה פחות מ"ט טפחים, וכן המעקה פחות מגובה של י"ט טפחים אז תלוי אם רוחב המדרגה פחות מג' טפחים אמרינן לבדד והמדרגה והגדר נהפכים לדופן אחת אבל אם המדרגה **ברוחב ג' טפחים** אין מצטרפים וכיון שלכל אחד אין שיעור דופן הסוכה פסולה (עי' שו"ת תרל"ד סק"ב וסי' הסוכה ח"ב פמ"ה).

מצות ישיבה אכילה ושינה בסוכה

יג. בסוכות תשבו שבעת ימים ודרשו חז"ל תשבו כעין תדורו (עי' ח"י הריטב"א סוכה דף כ"ו ע"א), ולכן כל איש ישראל חייב לקבוע **דירתו בסוכה** דהיינו **לעבור דירה מהבית לסוכה** ואוכל ושותה ונח בסוכה יומם ולילה וכל שבעת ימים עושה את המדרגה למעקה **וסוכתו קבע** (שו"ע סי' תרל"ט ס"א ומטייל בסוכה היינו נח לשון הערוך), **ולכן** יפרוס מפה ביו"ט רק על השולחן שבסוכה ולא על השולחן שבבית (א"ר שם סק"א וח"א כלל קמ"ז ס"ב) ומ"מ הרבה נהגו לפרוס מפה גם בבית משום כבוד יו"ט (פמ"ג במשבצות שם והמט"א סי' תרכ"ה סל"א), ומ"מ נראה דאת המפה החשובה יש לפרוס בסוכה, (ומרן החזו"א זצ"ל לא פרס מפה בבית כלל, והגר"ד לנדו שליט"א תמה הלא יש לפרוס המפה בבית משום הנשים שנשארות בבית, ויתכן דכמו שיש עליהם מצוה לישון בסוכה כדי שהבעל לא יחשב מצטער כמבואר ברמ"א שם ס"ב כך מצוה עליהם לקבוע דירתם בסוכה כדי להראות שהבית אינו עיקר דירתו).

יד. צריך שתהא ישיבתו בסוכה **ערבה עליו** משום תשבו כעין תדורו, ולפיכך צריך להניח בסוכה את כליו הנאים ולתלות סדינים ונוי סוכה על דפנות הסוכה כמו בביתו (עי' שו"ת הרשב"א ח"א סי' נ"ה דאף שגוף הסוכה הוי עראי אבל הישיבה צריכה להיות ישיבה של קבע ולזה צריך שיכסה את הדפנות ויניח בתקרתו סדינים המצוירים כדי להנעים ישיבתו וירגיש כאילו בביתו), ולפיכך במקומות החמים צריך להכניס מזגן לסוכה או לכל הפחות מאוורר, וכן ראוי לתלות שעון בסוכה כדי שישבתו בסוכה תהיה ערבה עליו כמו בביתו, וכל זה אם עושה את הסוכה בחצר או במרפסת אבל אם עושה את הסוכה בביתו שיש שם קירות אי"צ לתלות סדינים (ומטעם זה שמעתי מגאון ישראל הגר"ד לנדו שליט"א שאין תולה סדינים בסוכתו כיון שסוכתו בביתו וכשיש קירות אי"צ סדינים), ואף אם תלה סדינים אין נאסרים בהנאה כיון שאינם נצרכים לבית ואין בזה הוקצה למצותו (עי' שו"ת אגרות משה ח"ה סי' מ' אות ד' שנוי סוכה שאין רגילים לתלותו בבית אין נחשב לנוי סוכה ומותר ליהנות ממנו בסוכות).

טו. בליל ראשון של סוכות **חובה מן התורה לאכול כזית פת** בכדי אכילת פרס בסוכה דגמרינן ט"ו ט"ז מחג המצות (עי' שו"ע סי' תרל"ט ס"ג ומ"ב סק"ט), וצריך שהכזית יהיה משלו כדין לכם במצה (מנ"ח מצוה שכה אות י"ג ועי' חשוקי חמד סוכה כ"ז ע"א), ונכון שיאכל יותר מכביצה לצאת ידי הסוברים שצריך שיאכל שיעור המחייב לאכול בסוכה כל שבעה (מ"ב שם סק"ב).

טז. יש שלא אוכלין חלה מתוקה באכילת מצוה זו כמו בחג המצות שאין יוצאין במצה מתובלת בלילה הראשון (עי' פמ"ג סו"ס תרמ"ג במשבי"ז שכתב שצריך לאכול דוקא פת שאינה עשירה, ובשו"ת יד אליהו סי' כ"ג כתב שאין להטביל את הכזית פת במלח כדי שיהא טעם פת).

יז. בשעה שמברך לישב בסוכה בליל ראשון **יכוין גם** על מצוות עשה של אכילת כזית פת **ולא יפסיק בדיבור משעת הקידוש עד לאחר אכילת הכזית** (הליכות שלמה, ולפני הקידוש היה מכריז כן הגרשז"א אויערבך זצ"ל שיכוונו בברכה על כך ולא ידברו עד אחר אכילת כזית).

אכילה בסוכה בשאר ימים

יח. אין חייבים לאכול בסוכה רק אכילת קבע אבל מותר לאכול אכילת עראי חוץ לסוכה, ומ"מ המחמיר על עצמו שלא לשתות אפילו מים חוץ לסוכה הרי זה משובח (שו"ע סי' תרל"ט ס"ב), וכ"ז הוא רק אם יש לפניו אפשרות לשתות בסוכה אז אמרינן הרי זה משובח כששותה בסוכה אבל אם אין לפניו סוכה וחפץ לשתות לא אומרים לו שימנע מלשתות ויכול לכתחילה לשתות שלא בסוכה (בשם מרן הגר"ח מבריסק זצ"ל), ולכן המוסר שיעור בביהכ"ס וחפץ לשתות כיון שאין לפניו סוכה ישתה ולא יחמיר על עצמו (ומנהג החסידים להקפיד מאוד אף על שתית מים בסוכה והיו מגדולי אבות החסידות שהלכו כברת דרך ארוכה רק כדי לשתות מים בסוכה), ות"ח רשאי שלא להחמיר בכך ולא הוי כמי שאינו מדקדק במצוות (ביאוריה"ל שם ע"פ הר"ן והריטב"א סוכה כ"ה ע"א).

יט. נהגו שאין מברכין על ישיבה בסוכה רק **בשעת אכילה** (שו"ע סי' תרל"ט ס"ח), ומנהג בני אשכנז שמברכין אפילו באכילת מזונות, ומ"מ ישב זמן מה ויכוין בברכתו אף על הישיבה (עי' מ"ב שם סק"ט), וי"א שיש לברך בכל פעם שנכנס לסוכה (הגר"א וכן נהג מרן החזו"א זצ"ל, וכשהיה סנדק בברית שנערכה בסוכה בירך על הסוכה בכניסתו אף שלא טעם כלום, וכן נהג מו"ר הגרא"ל שטיינמן זצ"ל).

שינה בסוכה

כ. חיוב גמור לישון בסוכה כל שבעת ימי החג ואין ישנים חוץ לסוכה אפילו שינת עראי (שו"ע שם ס"ב), וכשפושט מנעליו לפני השינה יניחם תחת המיטה שאינו לכבוד להניחם בסוכה (ערוה"ש שם ס"ד), ואמנם נטילת ידיים של שחרית יטול בסוכה ואחר הנטילה יוציאם מיד מהסוכה (ערוך השולחן שם).

כא. חתן בשנה ראשונה חייב לישון בסוכה, אבל אם הסוכה מחוץ לבית ואשתו חוששת לישון לבדה יש להקל (הוראת הגרש"ה וואזנר זצ"ל עי' מבית לוי פ"ט), ואמנם חתן בתוך השבע ברכות פטור מלישון בסוכה (הגר"ח קניבסקי זצ"ל).

כב. ראוי שהשולחן יהיה בתוך הסוכה גם בשעת שינה דחוששים שמא ירצה לאכול וימשך אחר שולחנו שבבית (עי' מ"ב סי' תר"מ סק"ז, וצ"ע מדברי השעה"צ סי' תרל"ד סק"ז, ואמנם שמעתי ממו"ר הגרא"ל שטיינמן זצ"ל שנראה שהוא ט"ס במ"ב, אך אמר שהגר"ש גריינמן זצ"ל סיפר ששהה עם החפץ חיים בסוכות והח"ח הקפיד שיהיה השולחן בסוכה גם בשעת שינה וראוי להקפיד בזה).

כג. מיטת קומותיים שנמצאת בסוכה מותר לישון במיטה התחתונה אם אין י"ט טפחים מהמטה התחתונה עד קרקעית העליונה (הליכות שלמה פ"ח סכ"א ושו"ת שבט הלוי ח"ז סי' ל"ו).

כד. יש שהורו שאם רואה את חברו שנרדם או מתנמנם מחוץ לסוכה צריך להקיצו (בן איש חי שנה ראשונה פ' האזינו ח'), וי"א דאין צריך להקיצו הואיל והישן פטור מן המצוות, ולפ"ז אף מותר להוציא אדם בשעת שינתו מן הסוכה (הליכות שלמה שם, ואמנם בשדי חמד מערכה י"ד כלל ל"ד כתב דהמוציא מהסוכה ביטלו ממצוה).

כה. מותר לישן יחידי בסוכה משום שומר מצוה לא ידע דבר רע (הגר"א מעשה רב אות רכ"א).

קפנדריא בסוכה

כו. אסור לקצר דרך על ידי מעבר בסוכה (ספר מאה שערים לר"י גיאות ד"ף ע"ב בשם רב האי גאון).

יו"ט ראשון של סוכות שחל בשבת

כז. תיקנו חכמים שאין נוטלין את הלולב בשבת שמא יעביירו ארבע אמות ברשות הרבים (שו"ע סי' תרנ"ח ס"ב), והיות שאין מצות נטילת לולב נוהגת בשבת, לכן **הלולב** הוא **מוקצה** בשבת ואסור לטלטלו והרי הוא כעץ ואבן בעלמא דהם **מוקצה מחמת גופו** (רמ"א שם), ואפילו לצורך גופו ומקומו אסור לטלטלו (מ"ב שם סק"ד), וכן **הערבות** הם מוקצה כמו הלולב שהם כעץ כעלמא (מ"ב סק"ג, עי' שלמי תודה סוכות סי' סט דלולב וערבה לא ראויים מצד עצמם לכלום ולכך הם מוקצה גם ביו"ט ראשון שחל בשבת אף שעדיין לא הוקצו למצותם דהזמנה לאו מילתא משא"כ הדסים שראויים לריח).

כח. אתרוג מותר מעיקר הדין לטלטלו אפילו בשבת חוה"מ כיון שאתרוג של מצוה מותר להריח בו דכיון שאינו מיוחד לריח לא מקצהו מריח אלא מאכילה (שו"ע סי' תרנ"ג), ואמנם **הדסים** שמיוחדים לריח מקצה אותם מריח וכיון שהוקצו למצותם אסור להריח בהם ומוקצים הם (מ"ב תרנ"ח סק"ג ושעה"צ סק"ב), ואמנם **ההדסים ביו"ט ראשון של סוכות שחל בשבת מותר להריח בהם כיון שעדיין לא בירכו עליהם דהזמנה לאו מילתא** (שו"ע הלכות שם ס"ג, ושלמי תודה סוכות סי' סט ד"ה מיהו נראה), ואולם **האתרוגים התימנים** שאין בהם ריח אסורים בטלטול ואפילו ביו"ט ראשון שחל בשבת ואף שהם פרי ואינם מוקצה מחמת גופו אבל הם מוקצה מחמת חסרון כיס שמיוחדים למצותם ואילו שאר אתרוגים שיש בהם ריח מיוחדים להשתמשות המותרת בשבת ואינם מוקצה מחמת חסרון כיס (שלמי תודה שם ד"ה ונמצא), ובזמננו שאין נוהגים כל כך להריח את האתרוג י"א שהוא כמוקצה מחמת חסרון כיס ואין לטלטלו (הגר"ש אלישיב זצ"ל חוכך להחמיר בזה).

איזה פסולים כשרים בשנה זו

כט. בשאר הימים מצות נטילת לולב היא רק **מדברנן** – לכן השנה שיו"ט ראשון חל בשבת ומצות הנטילה היא רק מדברנן **חלק מהפסולים כשרים בשנה זו**, והכלל הוא דהפסולים משום **לקיחה תמה** שהם, **חסר, נקלף, נסדק, ניקב**, כשרים בשנה זו, אבל הפסולים משום **חסרון הדר** שהם **חזזית, שינוי מראה, יבש**, פסולים גם בשנה זו (רמ"א סי' תרמ"ט ס"ה דפסול הדר הוא כל שבעה ע"י מ"ב שם סק"ה ואף לדעת השו"ע שם שכל הפסולים כשרים בשאר ימים מ"מ כתב הכה"ח שם אות י"ט דהוא רק בדיעבד אבל לכתחילה אין ליטול ד' מינים כשיש חסרון של הדר), וכן הפסול של מצוה הבאה בעבירה פוסל כל שבעה (ע"י שו"ע שם ומ"ב סק"ל), וכמו כן כל מין צריך להיות כשיעורו בכל ימי החג, ויתבאר להלן.

ל. בשנה זו יוצא יד"ח גם בלולב שאול, ולכן יכול להקנות לולבו לקטן לפני שהוא עצמו יצא בו ידי חובה (ע"י שו"ע תרנ"ח ס"ו), ואמנם י"א שלא **יקנה** לקטן אף בשאר ימים אלא **רק יתן לו רשות להשתמש**, דאם יקנה לו אין לקטן דעת אף לתת רשות להשתמש בשלו ונחשב הלוקח ממנו לגזלן ואין יוצא אף בשאר ימים (חזו"א אה"ע סי' ע"ד סק"י"ח ומה שאמרו לא ליקני לינוקא ביומא טובא קמא היינו דביומא קמא דבעינן קנין לא יקנה אבל בשאר ימים יכול לצאת בלא קנין אבל להקנות לא יקנה אף בשאר ימים וע"י במנ"ח מצוה סי' אות י' שכתב דקטן שהשאל לגדול הוי שואל שלא מדעת וגזלן הוא, ומבואר נמי דס"ל שלקטן אין דעת לתת רשות).

דין אתרוג בשנה שיו"ט ראשון חל בשבת

לא. אתרוג החסר – היינו שיש בו **חסרון מועט** שאינו ניכר כל כך – כשר לכתחילה בשנה זו (טור ורמ"א סי' תרמ"ט ס"ה וע"י שלמי תודה סוכות סי' נד ואול"צ פ"ר לו סעי' א), אבל **כשהחסר הוא ניכר** כגון שנפל הפיטם או העוקץ יש להחמיר גם בשאר ימים (הוראת מרן החזו"א למי שנפל לו העוקץ מהאתרוג בשאר ימי החג שיקח אתרוג אחר).

לב. רבים מהדרים גם השנה ומחמירים לכתחילה בפסול חסר, וכתבו בזה שלושה טעמים **האחד** משום **הידור מצוה** (בגמ' סוכה לו ע"ב מבואר דרבי חנינא חתך מהאתרוג ביום השני ואכל ממנו ובידך על החלק הנותר ובתה"ד כתב שר"ח חתך רק אחרי שקיים את המצוה ביום הראשון שאז חל על האתרוג דין שיירי מצוה וכמו גרדומין בציצית, והעתיקו השע"ת סו"ס תרמ"ט, והראב"ד ה"ל לולב כתב שמשום זה קלי ואנוהו יש מצוה בשלם ור"ח לא היה לו אחר, וכן המאירי שם תמה האיד ר"ח אכל מהאתרוג והרי עשה מצותו פגומה ופירש הסוגיא בענין אחר, וכן הבכור"י כתב להלכה דלכתחילה מצוה בשלם, ובמקראי קודש סוכות ח"ב סי' כ"ו העתיק את הראשונים הנ"ל והבכור"י להלכה אלא שכתב שאין זה מצד הדר דאתרוג אלא מצד הידור כללי שיהיו המצוות נאות ושלמות משום זה קלי ואנוהו, אבל פשוט שאר הראשונים וטושי"ע משמע שלכתחילה אפשר לצאת באתרוג חסר ע"י בזה בשלמי תודה סוכות סי' נ"ד), **והטעם השני** משום **מהרה יבנה בית המקדש** (ע"י בס' ארבעת המינים עמ' תוה"ד בשם הגה"ק רבי זלמן לעווי שאין לקנות אתרוג חסר בשנה שחל יום ראשון בשבת משום ציפית לישועה), **והטעם השלישי** משום הנוסעים לשריד בית מקדשינו הכותל המערבי דראוי להקפיד את כל החומרות של היום הראשון לשיטת הרמב"ם בפירוש המשניות דמצות הנטילה במקדש כל שבעה היא לאו דוקא במקדש אלא בכל ירושלים דשייך אף בזמן הזה וא"כ יש להדר לקנות ד' מינים שכשרים גם ליום הראשון כדי שיוכל לצאת בהם אף בירושלים (הערת הגר"ש זלניק לוח א"י).

לג. אע"פ שיש הידור גם השנה לקנות אתרוג שלם מ"מ אם לפנינו שני אתרוגים אחד מהודר מאוד אלא שחסר והשני שלם אבל לא כל כך מהודר יש לקנות את המהודר יותר כי עיקר להלכה שחסר אין בו גריעותא בשנה זו (הוראת הגר"ש ברמן זצ"ל להגר"י טשנר שליט"א והובא לקמן).

דין לולב בשנה שיו"ט ראשון חל בשבת

לד. לולב שהעלה העליון שלו נחלק ובלשון חז"ל **נחלקה התימות**, וכן **הימנק** שנראה כשניים – כשרים בשנה זו (ע"י מג"א סי' תרמ"ה סק"ו ומ"ב שם סק"י דפסולים אלו הם משום לקיחה תמה שאף שלא חסר שום דבר מן הלולב מ"מ אינו שלם ואין לקחתו "תמה").

לה. נקטם ראשו פסול משום שאינו הדר ופסול כל שבעה (מ"ב שם סק"ז), וכן לולב שהעלה העליון שלו אינו כפול מתחילת ברייתו דהיינו תיומת שאינה כפולה פסול כל שבעה (ע"י רמ"א תרמ"ה סוס"ג וע"י ט"ז סי' תרמ"ט דפסול משום בעל מום שפסול כל שבעה וי"א משום הדר דפסול לרמ"א כל שבעה), וכן לולב היבש פסול כל שבעה (לדעת הירושלמי סוכה פ"ג ה"א הפסול הוא משום "לא המתים יהללו קה" וטעם זה שייך כל שבעה ע"י שעה"צ תרמ"ט סק"ג, ולפוסלים משום הדר פסול ג"כ כל שבעה לדעת הרמ"א כדלעיל).

דין הדס בשנה שיו"ט ראשון חל בשבת

לו. הדס שאינו משולש פסול בשאר ימים דהדס שאינו משולש הוא כמין אחר ואינו הדס למצוה (ע"י רמב"ם פ"ו מה' לולב שכתב מה **הם ארבעת המינים** – וענף עץ עבות שיהיו שלוש עליו בגבעול אחד ובפ"ח כתב מה הם הפסולים בד' מינים ושכשרים בשאר ימים, ומבואר דהדס שוטה אינו פסול אלא שאינו הדס, וע"י מ"ב סי' תרנ"א סק"ו שכתב דאם נטל ד' מינים בזא"ז וסח ביניהם מברך על ההדס על נטילת עץ עבות בשונה מאתרוג וערבה שמברך על נטילת אתרוג ועל נטילת ערבה ומבואר דזהו מהותו של ההדס ענף עץ אבות שאינו שוטה).

סדר נטילת לולב

לז. נוטל הלולב ומיניו ביד ימין והאתרוג ביד שמאל ומחברם (שו"ע סי' תרנ"א ס"ב), ואם נטל את שניהם ביד אחת צריך לחזור וליטול בלא ברכה (מ"ב שם סק"ט), וגם בשעת ההושענות יש להקפיד שלא יאחזם ביד אחת (שו"ע הגר"י שם ס"ג וכן משמע במ"ב שם), ואחוזם במקום שבו אגודים גם ההדסים והערבות ואין לאחוז רק את הלולב בתחתיתו (ע"י רמ"א שם ומ"ב סק"ג).

לח. אטר יד י"א דדינו ככל אדם (שו"ע שם), וי"א דנוטל הלולב בשמאל והאתרוג בימינו וכן המנהג (רמ"א שם), ואם הפך יצא (רמ"א שם), אבל טוב לחזור ולטלו בלא ברכה ע"י מ"ב סק"יט), ורב ביהכ"ס שהוא אטר מ"מ בנענועים ובהקפת הבימה יטול את הלולב בימין כל אדם כשאר הציבור המביטים אחריו, וכן ש"ץ יטול הלולב בימין כל אדם בשעת הנענועים (הליכות שלמה פ"א סט"ז).

לט. קודם הברכה המנהג להפוך את האתרוג שהעוקץ יהיה למעלה והפיטם למטה כדי שהברכה תהיה עובר לעשייתן (ע"י שו"ע שם ס"ה), ויש שאינם הופכים את האתרוג **אלא מכוונים שלא לצאת** בנטילה עד אחר הברכות (מ"ב שם סק"ה בשם הגר"א).

מ. הפך את האתרוג ושכח להחזירו ושם לב לכך באמצע הלל אין צריך לחזור ולברך משום דדעתו היתה שהברכה תחול כשיהפוך את האתרוג ל"ש מיד או לאחר זמן (ומש"כ המ"ב שם סק"ו שאם בירך על הלולב ואחר הברכה ראה שלא היה בו הדס או ערבה או שהיו מהופכים שצריך לחזור ולברך על אותו מין שהיה חסר התם לא הפכם מדעתו אלא שהוא סבר שנטלם כדין וא"כ בירך רק על ג' מינים וצריך לחזור ולברך על המין הנחסר אבל כשהפכם מדעתו אף אם נשתהא הרבה כיון שבדעתו היה לצאת בו כשיהפכנו שפיר יצא יד"ח, ואין ההלל חשיב הפסק).

מא. נשים פטורות מנטילת לולב ומ"מ מקיימות מצוה בנטילתן ומברכות על הנטילה (וצריכות להסיר הטבעות לפני הנטילה וע"י כה"ח סי' תקפ"ט סק"ג דאף בנות ספרד נוהגות לברך הגם שאינם מברכות על מצוות אחרות שהזמן גרמא), והמנהג שגם קטנות מברכות על הלולב (שו"ת אז נדברו ח"י"ג סי' ל"ח ב'), וראוי שיעשו הנשים נענועים מיד אחר הברכה (תשובות והנהגות ח"א סי' שפ"ה), ואולם עפ"י סוד אין להם לנענע (שו"ת רב פעלים ח"א בקי' סוד ישרים סי' י"ב שכתב "מעודי לא ראיתי ולא שמעתי שהנשים החסידיות יזהרו בהולכה והובאה").

זמן שמחתנו

מב. חג הסוכות הוא זמן שמחתנו ואף שיש מצוה לשמוח לפני ה' בכל החגים, מ"מ בחג הסוכות יש מצוה יתירה לשמוח (רמב"ם פ"ח מהל' לולב ה"ב), וכשבית המקדש היה קיים היתה שם 'שמחת בית השואבה' על שם שאיבת המים שניסכו על המזבח בחג הסוכות (רש"י סוכה נ' ע"ב), וי"א שכל עיקרה של שמחת בית השואבה היא משום שמחת החג ולא משום ניסוך המים וכדכתיב 'ושמחתם לפני ה' אלוהיכם' (ע"י רמב"ם שם וקו' ח' מרן רי"ז הלוי, ולדעת הרמב"ם שהלולב היה ניטל במקדש שבעה היינו בכל ירושלים א"כ גם שמחת בית השואבה שנלמדת מאותו הפסוק קאי על כל ירושלים ורק שקבעו מקום לזה בעזרת נשים, וא"כ לכאורה לפי הבכורי יעקב שיש מצוה נטילת לולב מן התורה לדעת הרמב"ם גם בזמן הזה בירושלים ה"ה דיש ג"כ מצוה שמחת בית השואבה בזמן הזה מן התורה בירושלים בין החומות והעושים שמחת בית השואבה ברובע היהודי כמו בבית כנסת החורבה מקיימים מצוה דאורייתא).

מג. גם בזה"ז חסידים ואנשי מעשה עושים זכר לשמחת בית השואבה בלילות של חוה"מ וכל מי שעושה זכר למקדש אשרי חלקו (ניסוד ושורש העבודה, ובמעשה רב הביא שרבינו הגר"א היה שמח ביותר בחג הסוכות והיו עורכים בבית מדרשו זכר לשמחת בית השואבה שכלל מזמורי תהילים שונים וכפי שנהוג בימינו, וכידוע שהגאון נפטר בסוכות כשד' מינים בידיו הקדושות, ובבית מו"ר רבינו הגרא"ל שטיינמן זצ"ל היו מתאספים לתלמידיו הקרובים ובני משפחתו במוצאי יו"ט ראשון ועושים זכר לשמחת בית השואבה באמירת פרקי שיר המעלות ושירה, וכשהיה רבינו זצ"ל גר בכפר סבא היה נוסע להשתתף בשמחת בית השואבה בכלל תורת ארץ ישראל, וכן היה נוסע לשמחת בית השואבה שערך מרן החזו"א זצ"ל בביתו, וזכינו שרבינו זי"ע היה מגיע מידי שנה במוצאי יו"ט לשמחת בית השואבה בבית הכנסת המרכזי בשיכון ה' אשרי עין ראתה זאת).

הושענא רבה

מד. מז. אסור לסתור את הסוכה ביום הושענא רבה אפילו לאחר שסיים סעודתו שהרי כל היום מחובתו לישון וללמוד בסוכה ואם יזדמן לו סעודה צריך לאוכלה בסוכה (שו"ע סי' תרס"ו ס"א), ואפילו אם יש לו סוכה אחרת לא יסתור סוכתו (הגרי"ש אלישיב זצ"ל דיש לחוש לדעת הר"ן דמן התורה אסור לפרק סוכתו כל שבעה ע"י שבות יצחק זמן שמחתנו פ"ו ס"א).

מה. מותר להוציא כלים ושאר חפצים מהסוכה כדי לסדר הבית לכבוד שמחת תורה (שו"ע שם).

מו. הנוסע מביתו לשמחת תורה וחושש שירדו גשמים יכול לסגור את גג הסוכה שאינו סותר את הסוכה בכך (שבות יצחק שם).

מז. בהרבה מקהילות אשכנז נוהגים לקרות כל ספר דברים בבית הכנסת מתוך ספר תורה בליל הושענא רבה (שו"ת מנחת יצחק חדח סי' פ"ד אות ב' שמנהג זה יסודו בהררי קודש), ואומרים כל ספר תהילים (בכורי יעקב שם ס"ד), ואותם ההולכים לישון משכימים לתפילת ותיקין (א"ר שם סק"ג), משום שביום זה מוסרים הממונים את הפתקאות (ניסוד ושורש העבודה שער האיתון פט"ו).

דיני ומנהגי ההושענות

מח. נוהגים ליטול חמש ערבות כשיעור ערבה שבלולב לכל אחד מבני הבית זכרים ונקבות גדולים וקטנים ולקושרם יחד (מ"ב שם סק"ז וסק"ז), ויש שלוקחים ערבות ארוכות הנקראים **מורביות** (ח"א כלל קנ"ג ס"ג ע"י ברש"י סוכה דף מ"ד ע"ב ד"ה עלה).

מט. כתב השל"ה "ראיתי מבני עליה שהיו מנשקין הסוכה בכניסתן ויצאתן, וכן את ארבעת המינים שבלולב, והכל לחיוב מצוה ואשרי מי שעובד את ה' בשמחה".

שמחת תורה שחל בשבת

נ. השנה שחל שמחת תורה בשבת צריך לקרוא **שבעה קרואים** ולכן מחלקים את הקריאה הראשונה לשניים כהן קורא עד "וישא מדברותיך" ולוי מתחיל מ"תורה צוה" שלישי מתחיל "וללוי אמר" וכן הלאה והשביעי קורא ממעונה עד "על במותימו תדרוך" ואח"כ מתחילים שוב מזאת הברכה ומעלים לתורה חמשה קרואים כמו בכל שנה (לוח א"י שערי חג הסוכות עמ' רפו).

נא. שמחת תורה שחל בשבת, צריך לאכול ג' סעודות כמו בכל שבת, ולכן טוב להזדרז ולסיים התפילה קודם חצות כדי שישפיק לאכול סעודת שחרית קודם חצות, וכיום כמעט אין אפשרות כזאת על פי הנהוג, ולכן יש עצה לאכול כזית או כביצה פת [ולא יותר] בקידוש שרגילים לעשות לפני מוסף ויעלה לו לסעודת שחרית, ואחר התפילה לאכול סעודת חג והיא תהיה סעודה שלישית, וטוב להתפלל מנחה לפני סעודה שלישית, אם אין הדבר קשה לו.

כתב הגר"י טשזנר שליט"א (שערי חג הסוכות ח' התשובות ס"ח) 'בזמן שלמדתי בישיבת פוניבז' (בתחילת בואי לאה"ק מחו"ל, ועדיין שמרתי שני ימים טובים כדין בני חו"ל, ע"פ הכרעת מרן הרב שך זצ"ל) בשנה שבה חל יום א' לסוכות בשבת, בערב סוכות הזדמנו לי שני אתרוגים, אחד מהודר מאוד אבל הי' בו פגם קטן והשני שלם אבל פחות מהודר, ולא יכולתי להחליט איזה מהם עדיף, והלכתי אל הגר"ש ברמן זצ"ל (שהיה ידוע בישיבה כבקי בהלכות ד' מינים) ואחר שהסתכל עליהם היטב אמר שבאתרוג המהודר יש חשש חסר ומ"מ היות שהשנה יום א' חל בשבת ואין פסול בחסר לכן אתרוג זה עדיף על הפחות מהודר, אמנם הוסיף, היות שאתה בן חו"ל וצריך גם ביום השני לקחת שלם, לכן עבורך הפחות מהודר עדיף היות שהוא שלם'.